

Далибор М. Елезовић¹
Универзитет у Приштини с привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет,
Катедра за историју
Косовска Митровица (Србија)

УДК 272-662:3"15/16"
272-9"15/16"
Оригинални научни рад
Примљен 12/07/2019
Измењен 08/09/2019
Прихваћен 10/09/2019

Марија В. Коцић²
Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за историју, Катедра за општу историју новог века
Београд (Србија)

doi: [10.5937/socpreg53-22520](https://doi.org/10.5937/socpreg53-22520)

КАТОЛИЧКА РЕФОРМА: КА МОДЕРНОЈ СИМБИОЗИ РЕЛИГИЈЕ И ПОЛИТИКЕ³

Сажетак: У раду се разматра католичка реформа као период промена у Римокатоличкој цркви у 16. и 17. веку, којима се она супротстављала реформацији, и која је садржала симбиозу религије и политике. На путу консолидације Римокатоличка црква се није определила за јеванђеоски приступ, те је стога значајан део својих мера спровела управо политичким средствима, која су некада била агресивна а некада софистицирана. Значајни аспекти реформе били су ближи политичким акцијама него унутрашњој обнови и реорганизацији, таквим мерама Римокатоличка црква је покушавала да се консолидује и заштити од протестантизма.

Кључне речи: Католичка реформа, религија, политика, католицизам, протестантизам

Увод

Реформација се од самих својих почетака може посматрати и као јак политички потрес а и у самим покретима или узроцима реформације у појединим земљама лежали су чисто политички разлози. Ради се о времену када се Европа мењала и кретала ка модернизацији и модерном приступу у политици, култури, пословању и генерално у свим елементима живота. Конфесионални процеси били су засигурно један од првих покретача те модернизације. Стога не чуди да рано модерно доба један

¹ dalibor.elezovic@pr.ac.rs

² marija.kocic@f.bg.ac.rs

³ Рад је једним делом настао као резултат истраживања на докторској дисертацији Далибора Елезовића, *Гранц Гулиман (1568–1612) – касни хуманизам и католичка реформација*. Косовска Митровица, Филозофски факултет, 2014. <http://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/4141?show=full>. Рад је резултат истраживања на пројектима: ИИИ 47023 *Косово и Мејохија између националној идентитетима и евроинтеграција* и *Модернизација западној Балкана* (ев. бр. 177009) које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

од првих раномодерниста Винфрид Шулце (Winfried Schulze) назива три века између реформације и Француске револуције (Schulze, 1993, str. 6). Реформациони токови у свим европским земљама имали су мање-више у својој суштини политичке елементе и циљеве. У том контексту Херман Борисоник (Hernán Borisonik) добро примећује да се протестантска реформација појавила у хоризонту где се *йолићика* и *релиија* међусобно прожимају и преклапају (Borisonik, 2015, str. 112). Супротстављени процес реформацији, католичка реформа, такође је имао у себи симбиозу религије и политике, којом је Римокатоличка црква настојала да се консолидује. Но, на том путу није могла победити јеванђеоским приступом, те је стога значајан део својих мера спровела управо политичким средствима, која су некада била агресивна а некада софистицирана. Циљ нашег истраживања јесте да покажемо главне аспекте Католичке реформе и да укажемо на однос дискурса религије и политике унутар овог процеса. Као и да покажемо да је реч о првом примеру симбиозе религије и политике у модерној европској историји.

О појму и процесу

Католичка реформа представља период корених промена у Римокатоличкој цркви у 16. и 17. веку, црква се реформисала изнутра, покушавајући да се супротстави последицама процеса реформације. Овај процес има свој историјски ток који сеже до времена знатно пре реформације и има посебну особеност и суштинску различитост од контрареформације. Први покушаји реформе нису се огледали у репресивним мерама, већ у суштинским настојањима да се црква изнутра трансформише и победи слабости које су нагрисале њено биће. Реформа цркве особито јача после Трентског сабора, који је конципирао нови верски, духовни и културни покрет, усмерен на консолидацију цркве. Под утицајем мера које називамо католичком реформом настаје полет теологије, културе и новог таласа хришћанског хуманизма (Weiss, 2005, str. 9).

Католичка реформа се тумачи као посебан процес у односу на контрареформацију, која је подразумевала политичке, војне и правне мере уперене против реформације. Контрареформација је процес који се одвијао од прве половине 16. и у 17. веку, а циљ му је био да спречи ширење реформације и поврати под црквену јурисдикцију територије које су притисли реформатори. Овакве мере су биле у многим случајевима дело истих оних људи који се убрајају у личности католичке реформе. Стога се дихотомија ова два готово истовремена процеса често брише и тешко је повући јаснију границу међу њима. Контрареформација, као процес, представља један од аспеката конфесионализације државе и друштва, и може се дефинисати као процес који је кренуо 1520. године осудом Мартина Лутера (Martin Luther, 1483–1546) од стране папе Лава X (Leo X, 1513–1521), и осуде коју му је изрекао Карло V (Carlo V, 1519–1556) 1521. године, сматрајући га од тада „злогласним јеретиком” (Samardžić, 2001, str. 65). Контрареформација је на територији Светог римског царства, упркос католичкој политици Хабзбурговаца дала мале резултате. На европском плану такође, због геополитичких околности насталих опасношћу од Османлија, и због неслагања међу папством, Царством и Француском (Dürr, 2006, str. 24; Weiss, 2005, str. 11).

У општој историјској свести се под појмом реформације сматра образовање евангелистичко-лутеранске и реформисане конфесије која је почела са Мартином

Лутером. Савремени немачки социолог Бернд Хам (Berndt Hamm) описује развој позносредњовековног *reformatio* у реформацију као процес нормативне централизације религије и друштва у Немачкој. Он Лутерову реформацију дефинише као покрет *ексцлосивној карактјера* и сматра да се она не може посматрати као специфичност унутар ширег контекста толерантних средњовековних теологија и реформаторских модела. Резултат је био стварање нове религије која се одвојила од традиционалне цркве. За период између 1517. и 1555. године, од 18. века се усталио појам реформација (Weiss, 2005 str. 12). У савременој историографији постоје мишљења да је коришћење појма реформације и контрареформације као назива за епоху ван црквене историје проблематично. Посебно из разлога што су се у овом периоду дешавали и други формативни историјски процеси, борбе око хегемоније у Европи, друштвене трансформације, сталешки ратови и колонијална експанзија. Мада је савремени немачки историчар Ернст Валтер Зеден ову епоху назвао *Доба реформације*, релативизовао је овај појам указујући на особености калвинизма, милитантног протестантизма или конфесионалне кнежевине и културног напретка између 1555. и 1648. године. Према његовом мишљењу: „Конфесионалну политику називамо контрареформацијом”, и она се односи на акције Римокатоличке цркве. Истиче да је још Хајнрих Луц (Heinrich Lutz), именовано време између Лутерове реформације и Вестфалског мира као *года реформације и контрареформације* (Weiss, 2005, str. 12; Vocelka, 2010, str. 152–154.)

Још је давно Леополд Ранке (Leopold von Ranke) закључио да је разлог јачања католицизма од друге половине 16. века био заправо његова обнова. Појам *каштоличка реформација* утемељио је протестантски историчар Вилхелм Мауренбрехер (Wilhelm Maurenbrecher) у свом делу из 1880. године, где у предговору дефинише овај процес (Maurenbrecher, 1880, str. vi). Католичка историографија је то с одушевљењем прихватила, како би нагласила обнову Римокатоличке цркве у 16. веку. Лудвиг Пастор (Ludvig Pastor) израз *каштоличка реформација* и *рестјаурација* користио је у својој историји као термин који означава период који почиње од папе Јулија III (Julius III, 1550–1559). Сматрао је да је католичка реформација процес који није инициран Лутеровом реформацијом, већ оснивањем римског *Oratorio del Divino amore*, у последњим годинама понтификата Лава X. Тиме је католичка реформација изгубила карактер контрамере и постала самосталан процес. Пастор ће остати упамћен, јер је увео у историографију појам *каштоличке рестјаурације*, насупрот протестантском историчару Мауренбрехеру и његовом појму *каштоличка реформација* (Weiss, 2005, str. 13). Зависно од религијске припадности историчара, појмови контрареформација и католичка реформација су до прве половине 20. века у историографији различито поимани. Бољем разумевању ових појмова покушао је дати допринос католички црквени историчар Хуберт Једин (Hubert Jedin) у студији *Каштоличка реформација или контрареформација?* из 1946. године (Jedin, 1946). У сажетој формулацији овог историјског питања, он истиче: „Католичка реформација је само рефлексција Цркве на католички животни идеал кроз унутрашњу обнову, контрареформација је самозалагање цркве у борби против протестантизма” (Jedin, 1946, str. 38; Weiss, 2005, str. 13). Јединово тумачење је раније представе о временском току реформације и католичке реформације (односно контрареформације као реакције), означило превазиђеним у историографији. Ови процеси нису се ређали један за другим

већ су углавном текли паралелно. Проучавање реформације из угла католичке историографије је тако унапређено, прво истраживањима Једина а затим Јозефа Лорца (Lortz). Једин је био један од водећих историчара 20. века, бавио се периодизацијом и дефинисањем процеса у 16. и 17. веку, тако да је рашчланио ова два термина која означавају различите процесе у паралелном одвијању (Weiss, 2005, str. 12–13; Winkelbauer, 2003, str. 112). Према мишљењу савременог специјалисте за ово питање Дитера Вајса (Dieter Weiss), у данашњој историографији тенденције показују да ће се карактер епохе реформације и контрареформације који је раније био познат, потпуно изгубити. Он сматра да акценат треба ставити на истраживање унутрашње обнове Римокатоличке цркве, а та потреба за реформом јавила се још у средњем веку. Сви ти напори за обновом, ујединили су се у једну струју у 16. веку, најпре у Шпанији и Италији, потом иницирани покретом *Devotio moderna* у Холандији, да би се спојили са хришћанским хуманизмом. Сабор у Триденту је означио догматско учвршћивање црквеног учења и истовремено нови процес реформе. Његовом развоју, допринело је оснажено папство, реформисан папски двор са конгрегацијама и нунцијатурама, и реформисаним редовима. Сви ови елементи реформе означили су процес који је на католичком простору потрајао до 18. века (Weiss, 2005, str. 13). Тако је термин *католичка реформација* постајао преовлађујући у европској историографији, особито оној коју сматрамо католичком; с друге стране тврђа струја протестантске историографије га не употребљава (Léonard, 2002; Čedvik, 1986).

У савременој европској историографији, првенствено оној немачког говорног простора преовлађујући постаје термин *католичка реформа*. Овај термин је заступљен у свим значајним делима која обрађују ово историјско питање. То потврђују најзначајније савремене синтезе, студије и конференције посвећене овом питању у европској и америчкој историографији (Difendorf – Reinburg, 2002, str. 176–201; Weiss, 2005). Термину *католичка реформа* и Фернан Бродел (Fernand Braudel) даје предност када овај процес дефинише као „[...] моћни покрет католичке реформе, који ми погрешно називамо противреформацијом” (Braudel, 2001, II, str. 26). Појам католичка реформа је по нашем мишљењу најадекватнији, јер је и терминолошки одвојен од реформације, чиме су ова два процеса која теку паралелно суштински раздвојена у историографији. Но, једно је сигурно, укупну конфесионализацију и католичку реформу као процес обнове Западне цркве, не можемо сместити у оквире првих хришћанских приказа. Како саопштава Свети апостол и јеванђелист Лука по коме први припадници хришћанске заједнице

„...беху постојани у науци апостолској, и у заједници, и у ломљењу хлеба, и у молитвама. [...] И сваки дан беху истрајно и једнодушно у храму, и ломећи хлеб по домовима, примаху храну с радошћу и у простоти срца, хвалећи Бога, и беху омиљени код целог народа. А Господ сваки дан додаваше цркви оне који се спасаваху” (Acts I str. 42, 46–47; The Bible, 2005, str. 1030).

Реформа: између унутрашње обнове и политичке акције

Данас, истраживачи корене католичке реформе опажају у старијој прошлости, у времену када су сазревала мишљења да се Римокатоличка црква налазила у кризи, духовној и организационој. Овај црквени преображај најраније се осетио у

Швајцарској, још почетком 16. века, упркос унутарцрквеним проблемима, недовољној образованости свештенства и помањака духовности уопште. На овакав развој обнове цркве утицао је покрет настао много раније, познат као *Devotio moderna*, чија је дефиниција остала предмет расправе до данашњих дана. *Devotio moderna* је представљала процес духовног покрета који се јавио у католицизму а који је био усмерен на духовну обнову, враћању једноставности вере, моралу и вредностима раног хришћанства. Један од зачетника овог покрета био је Герард Гроте (Gerard Groote, 1340–1384), холандски духовник и проповедник (Vauchez, 1991, str. 523). Он проповеда јавно да духовна лица не ступају у брак, указујући и на друге недопустиве појаве у цркви, тако да му се придружује одређени број духовника, образујући групу *Devotio moderna* (Vauchez, 1991, str. 523; Weiss, 2005, str. 23). Пракса зачетника *нове њобожности* и њихова методологија молитве у самопројекцији библијских сцена из Христовог живота, снажно су утицали на хришћанску медитацију 16. века. У тој техници молитве и медитације нашао је изворе и Лојола, за своје *Духовне вежбе* а што је имплементирано и у језуитску педагогику. Један од најпознатијих Гротових следбеника био је Флоренције Радвин (Florentius Radwin †1400) у чијој је кући прва заједница сабраће из друштва *Devotio moderna* формирана. Духовни живот следбеника *Devotio moderna* обележен је унутрашњом чистотом и честим упражњавањем кратких духовних медитација. Појава покрета пада у време развоја хришћанског хуманизма и појаве немачког мистицизма, чији су представници промовисали лични однос с Богом. *Devotio moderna* пропагира исту праксу медитације и упућује верника на индивидуални однос према вери и религији. Овакав духовни приступ неки покушавају довести у везу с каснијом појавом реформационих идеја, но њихов утицај је највише присутан у Низоземској, те је Еразмо формирао свој у том духу (Vauchez, 1991, str. 523–524). Следбеници *Devotio moderna* уводе у духовност методичке молитве, које су подразумевале континуиране молитвене вежбе у складу с елементима духовног промишљања које је препоручивао Гроте. Заједница *Devotio moderna*, прихватила је концепт верничког пројектовања у библијски живот од Лудолфа од Саксоније (Ludolf von Sachsen, 1300–1378), који је то презентовао у делу *Живот Христиа* из 1374. године. Методички приступ молитвеним медитацијама који су наметнули припадници покрета, наишли су на плодно тло и код духовника Римокатоличке цркве али и реформатора. Њихови приручници за молитвене медитације имали су водећу улогу у европским духовним круговима до времена реформације (Weiss, 2005, str. 23–24.).

Ако се вратимо у време реформације, видећемо да се Римокатоличка црква нашла у највећој егзистенцијалној кризи, изазваној распадом западног хришћанства али и урушавањем функционисања целог њеног бића. Криза се у 16. веку проширила на велики део Европе а претила је да захвати и Италију. Папа Павле III (Paul III, 1539–1549), био је принуђен да сазове сабор у Триденту 1545. године који ће радити до 1563. и чији је рад био у најмању руку проблематичан, прекидан и оспораван. Рад сабора у отежаним околностима, донео је закључке који су постали стуб антипротестантске политике Римске цркве и покренули су унутарцрквену реформу која ће резултирати и позитивним тенденцијама. Слабости које су се огледале у дисциплини, моралу и самом црквеном уређењу концил је препознао и предузео мере да се оне елиминишу, покушао је унапредити образовање и обуку свештенства, чему ће допринос дати Језуити (Weiss, 2005, str. 46–47). Један од проблема Тридентског

сабора био је и што се састао са закашњењем од двадесет година, тако да је било касно да оствари основни циљ – уједини западну цркву. Саму организацију сабора и његов легитимитет илуструје чињеница да је на састанку почетком 1562. године заседало 85 италијанских, 14 шпанских, 3 португалска и 3 грчка свештеника. Остале нације, француску, немачку, енглеску, холандску, пољску, заступао је по један свештеник (Delumeau, 1993, str. 56–58). Поред дефинисања догматских питања, питања светих тајни и утврђивања римског катехизма, важна мера против реформационих идеја огледала се у прецизирању тзв. *Сийска забрањених књига*. Таквом политиком ударило се на слободу мишљења али и на развој науке, јер је међу забрањеним књигама било и најзначајнијих научних остварења тога времена. Цензура је спровођена доследно на просторима где је Римокатоличка црква имала утицаја на државне органе. А књигу је пре штампе морао да одобри овлашћени црквени цензор. Одлуке сабора, како оне догматске, тако и оне које су се односиле на техничка питања и устројство Римокатоличке цркве потврдио је папа Пије IV (Pius IV, 1559–1565), чиме је дефинисао тзв. *Триденџску вероисповест* (Harm, 2009, str. 13–26; Venard, 1992, str. 274–275). Била је то вероисповест која дефинише да је „[...] Света Римокатоличка и римска црква, црква свих цркава”, а да је папа викар Исуса Христа и наследник светог Петра. Тако стоји у були Пија IV од 18. новембра 1564. године (Mirbt, 1911, str. 259). О триденџској теологији Жан Делимо (Jean Delumeau) пише да је сабор супротставио Библији као једином извору, и слободном испитивању које заступају реформисти, Библију која се из доба у доба осветљава традицијом или, боље речено, традицијама, „[...] односно сведочанствима светих отаца и признатих сабора, судом и пристанком цркве” (Delumeau, 1993, str. 61). Сабор је настојао да утврди догматска питања која су била од суштинске важности за опстанак Западне цркве. Потврдио је неразједињеност светог предања и Светог писма, дефинисао је седам светих тајни, утврдио препоруке за проповедање и катехизис. Веома важна одредба била је обавезно пребивалиште епископа и свештенства на територији која им је поверена за службу. Сабор је осудио раскошне резиденције моћног свештенства, наложио поштовање целибата и образовање свештенства. Папа Пије V (Pius V, 1566–1572) је 1570. године увео у употребу нови мисал, затим требник, катехизам и побољшану верзију Библије (Harm, 2009, str. 13–26; Venard, 1992, str. 275). Но, колико год католичка историографија апострофирала реформске одредбе Триденџског сабора, оне су биле великим делом суштински ближе процесу контрареформације. Конкретне мере против јеретика спровођене су политиком терора, спаљивањем на ломачи, прогоном, одузимањем имовине, док је јеврејска заједница гетоизирана у градовима. И за догматске реформе се да закључити према Римском катехизму из 1566. године, издатом на основу закључака Триденџског сабора и објављеном по налогу Пија V у делу о јеретцима, да су контрареформационе. Јеретици, расколници и отпадници од цркве називају се *кујом* и упоређују се са паганима који не знају шта је хришћанство (Mirbt, 1911, str. 263). Одредбе Триденџског сабора осетила су се и на јужнословенском простору, мада су ту реформационе идеје биле сасечене још раније у корену. Степен верске нетолеранције био је изразито велики а спрега политичке акције папства и репресивних законских мера Хабзбурговаца, елиминисала је протестанте из многих региона. Рудолф II (Rudolf II, 1576–1612) настојао је да спроведе препоруке Триденџског сабора на целој територији Царства, у прилог томе је 1. маја 1604. године потврдио 21. члан Угарског

сабора додавши му 22. члан, према коме је римокатоличка вера једина дозвољена. Ова одредба је наишла на отпор у Угарској али је зато у већински католичкој Хрватској и Славонији наишла на одобравање, Сабор Хрватске и Славоније је 5. јула 1604. године поздравио цареву одбрану римокатоличке вере и закључио „[...] да се имају истерати сви кривоверци“. Ове закључке је потврдио цар у Прагу 16. јануара 1608. године, а међу њима онај изричити да је у Хрватској и Славонији једино дозвољена римокатоличка вероисповест. Потом је Сабор Хрватске и Славоније 25. фебруара прогласио цареве одредбе и оне су ступиле на снагу (Petrić, 2005, стр. 148). На јужнословенском простору су биле на делу најтврђе мере контрареформације, што најбоље илуструје декрет надвојводе Фердинанда II (Ferdinand II, 1619–1637), о изгону протестаната из Истре, донет 1599. године (Ћутић Горуп, 2009, стр. 83–85).

Посебну улогу у католичкој реформи и спровођењу политике папства одиграли су поједини редови у Римокатоличкој цркви. Међу њима, истакао се ред капуцина, његови припадници посветили су се сиромаштву и мисионарском раду, помажући верницима и учвршћујући их у вери да је Римокатоличка црква једина која их може водити. Тиме је ширена политика папства која је пропагандом настојала елиминисати реформаторске идеје са простора који су сматрали за свој. Капуцини су настали издвајањем из Фрањевачког реда и формирани су 1525. године у Италији а 1528. године их је потврдио папа Климент VII (Clement VII, 1523–1534). Ред је убрзо доживео кризу јер је његов први човек прешао у протестантизам, међутим успео се одржати и постати врло важна полуга католичке реформе (Venard, 1992, стр. 291–292; Weiss, 2005, стр. 79). Један од главних покретача обнове католицизма био је Језуитски ред, који је дао католичкој реформи пресудни подстицај. Ова војска папства деловала је широм Европе али и у земљама такозваног Новог света, настојећи да на све начине сузбије протестантизам и учврсти и прошири католицизам. Због њихове агресивности и утицаја на политичке прилике, многи крајеви Европе нису им били доступни за отворено деловање (Ирска, Енглеска, немачке протестантске територије), стога су у њима тајно радили на обнови католицизма. Језуити су рано почели деловати као проповедници и мисионари у свим деловима света, преобраћујући домородачко становништво, ширећи утицај папства у кохабитацији са католичким државама и владарима (Delumeau, 2013, стр. 81–88; Häberlein, 2006, стр. 102; Venard, 1992, стр. 289–290; Vocelka, 2010, стр. 421–422; Weiss, 2005, стр. 75–78). Подршку католичкој реформи дала је и католичка женска монашка конгрегација урселинки, основана у Италији 1535. године. Оснивач Друштва Свете Урселе је Ангела Мерици (Angela Merici, 1474–1540) која је и написала статут организације (Weiss, 2005, стр. 82). Главна делатност Урселинки је била оснивање школа и интерната за младе католичке девојке, у којима су образоване у духу католицизма и папске политике. Папа Павле III (Paul III, 1534–1549) потврдио је статут реда 1544. године, а делатност Урселинки је привукла пажњу Карла Боромеа (Carlo Borromeo, 1538–1584) и он је захваљујући свом ауторитету проширио њихово деловање на целу Италију. Своју основну делатност, католичко образовање ред ће проширити на целокупни католички простор, дајући допринос образовној реформи Римокатоличке цркве. Тиме се стварала армија младих интелектуалаца која је наставила да промовише политику Римокатоличке цркве у многим сферама друштва (Venard, 1992, стр. 292–293).

Када је реч о народној побожности, Римокатоличкој цркви током средњег века није било у интересу да се испољава индивидуална побожност, а такво стање затекло је верника у доба реформације, када се он нашао на ветрометини која га је могла одвести у нову цркву или га задржати у старој. Црква у време реформе настоји да верника убеди да остане у вери предака, потврђеној кроз седам светих тајни и уз обавезно посредништво свештеника између верника и Бога. Верници су од свештеника очекивали да живе у целибату, да буду непорочни, но стварност је била супротна, посебно у Швајцарској и Велсу (Collinson, 2004, str. 325; Lebrun, 2002, str. 69–81; Venard, 1992, str. 303–304). Након Трентског сабора у цркви се јављају идеје да се одређени вид колективне побожности прихвати, а све под притиском реформационих идеја. Верницима 16. века миса није омогућавала церемонију колективне побожности, обред је и даље остао у домену индивидуалних молитви. Када је реч о светим тајнама исповести и причешћа, Римокатоличка црква у периоду реформе, покушава да ову церемонију духовно уздигне и упуту вернике на обавезу да се исповеде и причесте бар једном у току године. Према упутствима која је дао Карло Боромео, исповести се посвећује посебна пажња и она је индивидуална, свештеник и верник су сами и ту се у тишини исповедаонице обавља чин покајања и опраштања (Venard, 1992, str. 304–306).

Католичка реформа имала је своје рефлексије и на културном плану, нашла је свој културни израз кроз касни хуманизам и стваралаштво барока. У уметности и архитектури то се испољило кроз посебне облике, као и нове облике музичког и позоришног стваралаштва. Када је реч о науци, развија се теологија, историја, књижевност и астрономија, што је утицало и на примену новог календара од 1582. године (Elezović, 2015, str. 93–104; Weiss, 2005, str. 163–166). Тиме је реформа ушла у све друштвене области, проводећи један агресивни верски и политички програм папства, који није имао разумевања за толеранцију и дијалог с протестантским заједницама.

Битан елемент политичке акције била је дипломатска акција Рима преко мреже својих нунцијатура које су се шириле европским земљама у 16. веку. Апостолска нунцијатура у Швајцарској (као простору на којем су се развила два од три главна правца реформације), успостављена је на почетку 16. века. Познато је да су нунцију у Конфедерацији поверени у првом реду политички задаци, као што су војне капитулације и регрутовање плаћеника. После Тридентског сабора нунције је добио нове задатке, који су били усмерени у духу мера контрареформације и католичке реформе. Најпознатији нунције у Конфедерацији је био Карло Боромео који се у кантонима борио против реформационих идеја и вештичарења тако што је „преступнике” спаљивао на ломачи. Његова главна политичка акција огледала се у формирању такозване Боромеове лиге католичких кантона, главне снаге за борбу против протестантизма на овом простору (Delgado-Ries, 2010).

Католичка противреформација на плану приближавања вере и политике дала је одређене резултате. Један од њих је и победа коју је остварила здружена хришћанска флота код Лепанта 1571. године. Њоме је заустављено напредовање Османлија на Медитерану и дефинисане интересне сфере које су опстале наредних неколико векова (Kosić, 2010, str. 243–265). Победе које је остварио Фердинанд II, као и владари других католичких држава, дали су католичкој цркви нови елан који се посебно одразио на уметничко стваралаштво, које је, с друге стране, требало да послужи јачању политичког утицаја Ватикана. Народна побожност фаворизирана

је како би се поданици одвратили од преласка на реформисану веру, док је у ту сврху посебно подржавано обожавање светаца-заштитника и реликвија, док је богоугодним делом сматрано подстицање верника на ходочашће у Свету земљу. Из Рима верски жар убрзо се пренео у Француску, где је 1611. основан Ораторијум по угледу на Ораторијум у Риму из 1564. године. Како су поједини историчари указали, сврха њиховог оснивања била је управо „ревитализација побожности у склопу католичке реформације” (Mosse 1970, str. 183).

Понтификат папе Урбана VIII (1623–1644) представља врхунац Тријумфалног Рима (Roma triumphans), али и почетак краја великог узлета католичке реформе. Од избора за папу Урбана VIII је у Конгрегацији за пропаганду вере (Sacra Congregatio de Propaganda Fide), основаној 1622. године, препознао погодно средство за јачање католичке вере. Он је 1627. године проширио њене компетенције када је основан колеџ за обуку мисионара, који од тада добијају на значају у верском програму јачања католичке вере. Велики значај у свом политичком програму овај папа препознао је и у уметности, истакавши се као патрон скулптора Ђан-Лоренца Бернинија (Gian Lorenzo Bernini, 1598–1680) и архитекте Франческа Бороминија (Francesco Borromini, 1599–1667). Урбан VIII је пре свега био апсолутни владар Папске државе, разједане непотизмом, који је посебно постао изражен током понтификата његовог наследника Иноћентија X (Innocent X, 1644–1665) (Mosse, 1970, str. 187). Упркос настојањима да рехабилитује праву Христову веру, велики ударац папству нанео је Вестфалски мир 1648. године, за који је исти папа тврдио да је потписан упркос канонском праву, свим концилима и конкордатима (Mosse, 1970, str. 186). Тим миром званично је признато постојање реформисаних цркава у одређеним деловима Европе, с чим је у будућем периоду папство морало да се помири.

Закључак

Првобитни период унутрашње духовне обнове Римокатоличке цркве сеже до времена знатно пре реформације и има одређене специфичности и суштинске различитости од касније контрареформације. Први покушаји реформе нису се огледали у репресивним мерама, већ у настојањима да се црква изнутра трансформише и победи слабости које су нагрисале њено биће. Под католичком реформом данашња историографија подразумева период промена у Римокатоличкој цркви у 16. и 17. веку, време реформи чији је циљ био да се супротставе последицама реформације. Католичка реформа се посматра као одвојен процес од контрареформације иако се ради о једном истом временском оквиру. Контрареформација је у првом плану користила репресивне мере али су актери у многим случајевима били исти људи који се убрајају и у личности католичке реформе. Реч је о дихотомији два процеса који су текли паралелно, и чије су граничне линије често нестајале. Суштински папство је реформу покренуло свим политичким средствима. Њена реформа, колико год имала тенденцију да се сведе на унутрашњу обнову, претворила се у симбиозу религије и политике у којој је други дискурс доминирао. Различитим полугама моћи који су ближе политичким акцијама него унутрашњој обнови и реорганизацији, Римокатоличка црква је покушавала да се консолидује и заштити од даљег растакања и ширења протестантизма. Њене дипломатске мере путем нунцијатура и акције црквених редова могу се

поредити са агилним дипломатским ангажовањима. Мере цензуре и уништавања забрањених књига имале су за резултат ометање развоја научне мисли. И поред свих покушаја да се реформа проводи кроз унутрашњу духовну и организациону обнову, она се прожимала са политичким реперкусијама контрареформације. Стога се може тумачити првим процесом који је суштински садржао симбиотске односе дискурса религије и политике у историји раног модерног доба.

Dalibor M. Elezović¹
University of Priština with temporary Head Office
in Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophy,
Department of History
Kosovska Mitrovica (Serbia)

Marija V. Kocić²
University of Belgrade, Faculty of Philosophy,
Department of History, Chair for General History of the New Age
Belgrade (Serbia)

THE CATHOLIC REFORM: TOWARDS A MODERN SYMBIOSIS OF RELIGION AND POLITICS³

(Translation In Extenso)

Abstract: The paper discusses the Catholic Reform as a period of change in the Roman Catholic Church in the 16th and 17th centuries, which opposed the Reformation, and which contained a symbiosis of religion and politics. On the path of consolidation, the Roman Catholic Church did not opt for a gospel approach, and therefore implemented a significant part of its measures precisely through political means, which were sometimes aggressive and at times sophisticated. Significant aspects of the Reform were closer to political action than internal reconstruction and reorganization, with such measures the Roman Catholic Church sought to consolidate and protect against Protestantism.

Keywords: Catholic Reform, religion, politics, Catholicism, Protestantism

Introduction

From its very beginning, the Reformation could be observed as a strong political upheaval and there were purely political reasons in the very movements or causes of the Reformation in individual countries. It was a time when Europe was changing and moving towards modernization and a modern approach in politics, culture, business and generally in all elements of life. Confessional processes were certainly one of the first drivers of this modernization. It is therefore not surprising that one of the first early modernists Winfried

¹ dalibor.elezovic@pr.ac.rs

² marija.kocic@f.bg.ac.rs

³ The paper is partly a result of research on Dalibor Elezović's doctoral thesis, *Franz Guillimann (1568–1612) – Late Humanism and the Catholic Reformation*. Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophy, 2014. <http://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/4141?show=full>. The paper is a result of research on projects: III 47023 *Kosovo and Metohija between National Identity and Eurointegrations and The Modernization of the Western Balkans* (no. 177009) funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development of R.of Serbia.

Schulze calls the three centuries between the Reformation and the French Revolution (Schulze, 1993, p. 6) the early modern age. Reform movements in all European countries had more or less essentially political elements and goals. In this context, Hernán Borisonik notes well that the Protestant Reformation has emerged in a horizon where *politics* and *religion* are intertwined and overlapping (Borisonik, 2015, p. 112). The process opposing the reformation, the Catholic Reform, also had the symbiosis of religion and politics with which the Roman Catholic Church sought to consolidate. However, it could not win through the gospel approach, and therefore implemented a significant part of its actions precisely through political means, which were sometimes aggressive and sometimes sophisticated. The aim of our research is to show the main aspects of the Catholic Reform and to point out the relation between the discourse of religion and politics within this process. As well as to show that this is the first example of the symbiosis of religion and politics in modern European history.

About the notion and the process

The Catholic Reform is a period of radical change in the Roman Catholic Church in the 16th and 17th centuries, the church was being reformed from the inside, trying to counter the consequences of the reformation process. This process has its own historical course that goes back to the time well before the Reformation and has a special peculiarity and essential difference from the Counter-Reformation. The first attempts at reform were not reflected in repressive measures, but in an essential effort to transform the church from the inside out and to overcome the weaknesses that eroded its being. Church reform was particularly strong after the Council of Trent, which conceptualized a new religious, spiritual and cultural movement aimed at consolidating the church. Influenced by the measures we call the Catholic Reform, the onset of theology, culture, and a new wave of Christian humanism emerged (Weiss, 2005, p. 9).

The Catholic Reform is interpreted as a separate process in relation to Counter-Reformation, which entailed political, military and legal measures against the Reformation. The Counter-Reformation is a process that took place since the first half of the 16th and in the 17th century, and was intended to prevent the spread of the Reformation and reclaim territories pressured by the Reformers under the ecclesiastical jurisdiction. Such measures were, in many cases, the work of the same people considered to be the main figures of the Catholic Reform. Therefore, the dichotomy of these two almost simultaneous processes is often erased and it is difficult to draw a clearer boundary between them. The Counter-Reformation as a process is one aspect of the confessionalization of the state and society, and can be defined as a process that began in 1520 with the condemnation of Martin Luther (Martin Luther, 1483–1546) by Pope Leo X (Leo X, 1513–1521), and the sentence bestowed to him by Carlo V (Carlo V, 1519–1556) in 1521, considering him to be a “notorious heretic” (Samardžić, 2001, p. 65). The Counter-Reformation has yielded little results in the territory of the Holy Roman Empire, despite the Catholic policy of the Habsburgs. This was the case at the European level also, because of the geopolitical circumstances created by the danger of the Ottomans and the disagreement between the papacy, the Empire and France (Dürr, 2006, p. 24; Weiss, 2005, p. 11).

In the general historical consciousness, the notion of Reformation refers to the formation of the evangelical-Lutheran and reformed confession that began with Martin Luther. A contemporary German sociologist Berndt Hamm describes the development of late medieval *reformatio* into Reformation as a process of normative centralization of religion and society in Germany. He defines Luther's Reformation as a movement of *explosive character* and believes that it cannot be observed as a specificity within the broader context of tolerant medieval theologies and reformist models. The result was the creation of a new religion that separated itself from the traditional church. From the 18th century, the notion of Reformation had become common for describing the period between 1517 and 1555 (Weiss, 2005 p. 12). In contemporary historiography, there are opinions that using the terms Reformation and Counter-Reformation as terms for an epoch outside church history is problematic. Especially because other formative historical processes, hegemony struggles in Europe, social transformations, wars and colonial expansion took place during this period. Although the modern German historian Ernst Walter Zeeden referred to this era as the *Age of Reformation*, he relativized this notion by pointing to the peculiarities of Calvinism, militant Protestantism or confessional principality and cultural progress between 1555 and 1648. In his view, "We refer to confessional politics as Counter-Reformation", and it relates to the actions of the Roman Catholic Church. He also points out that Heinrich Lutz referred to the time between Luther's Reformation and the Peace of Westphalia as *the age of Reformation and Counter-Reformation* (Weiss, 2005, p. 12; Vocelka, 2010, pp. 152–154.)

Long ago, Leopold Ranke concluded that the reason for the strengthening of Catholicism since the second half of the 16th century was in fact its restoration. The term *Catholic Reformation* was coined by the Protestant historian Wilhelm Maurenbrecher in his 1880 work, where he defines this process in the preface (Maurenbrecher, 1880, p. vi). Catholic historiography accepted it enthusiastically, to emphasize the restoration of the Roman Catholic Church in the 16th century. Ludwig von Pastor used the term *Catholic Reformation and Restoration* in his history to refer to the period beginning with Pope Julius III (Julius III, 1550–1559). He believed that the Catholic Reformation was a process initiated not by Luther's Reformation, but by the founding of the Roman *Oratorio del Divino Amore* in the last years of the pontificate of Leo X. Thus, the Catholic Reformation lost its character of countermeasure and became an independent process. The pastor will be remembered for introducing the notion of *Catholic Restoration* into historiography as opposed to Protestant historian Maurenbrecher and his notion of *Catholic Reformation* (Weiss, 2005, p. 13). Depending on the religious affiliation of historians, the concepts of Counter-Reformation and Catholic Reformation were differently understood in historiography until the first half of the 20th century. A Catholic Church historian Hubert Jedin attempted to make a better understanding of these terms in the study *Catholic Reformation or Counter-Reformation?* from 1946 (Jedin, 1946). In a concise formulation of this historical question, he points out: "The Catholic Reformation is merely a reflection of the Church on the Catholic life ideal through internal renewal; Counter-Reformation is the church's self-commitment in the fight against Protestantism" (Jedin, 1946, p. 38; Weiss, 2005, p. 13). Jedin's interpretation marked earlier notions of the time course of the Reformation and the Catholic Reformation (or Counter-Reformation as a reaction) as outdated in historiography. These processes were not successive, but mostly flowed in parallel. The study of the Reformation from the angle of Catholic historiography was thus furthered, first by the research of Jedin and then by Joseph

Lortz. Jedin was one of the leading historians of the 20th century, dealing with the issue of periodization and the definition of processes in the 16th and 17th centuries, thus breaking down these two terms that denote different processes that took place in parallel (Weiss, 2005, p. 12–13; Winkelbauer, 2003, p. 112). According to a contemporary specialist in this matter, Dieter Weiss, tendencies in today's historiography show that the previously known character of the era of Reformation and Counter-Reformation will be completely lost. He believes that emphasis should be placed on exploring the inner renewal of the Roman Catholic Church, and that the need for reform arose in the Middle Ages. All these reconstruction efforts were combined into a single stream in the 16th century, first in Spain and Italy, then initiated by the *Devotio Moderna* movement in the Netherlands, so as to merge with Christian humanism. The Council of Trent marked the dogmatic consolidation of church teaching and at the same time a new process of reform. A strengthened papacy, a reformed papal court with congregations and nunciatures, and reformed orders contributed to its development. All these elements of reform marked a process that lasted in the Catholic space until the 18th century (Weiss, 2005, p. 13). Thus, the term Catholic Reformation became more prevalent in European historiography, especially one that we consider Catholic; on the other hand, the harder current of Protestant historiography does not use it (Leonard, 2002; Chadwick, 1986).

In contemporary European historiography, primarily from the German-speaking world, the term *Catholic Reform* has become more prevalent. This term is represented in all significant works that address this historical issue. This is confirmed by the most important contemporary syntheses, studies and conferences devoted to this issue in European and American historiography (Difendorf-Reinburg, 2002, pp. 176–201; Weiss, 2005). Fernand Braudel gives precedence to the term Catholic Reform when he defines this process as “[...] a powerful movement of Catholic Reform, which we mistakenly call Counter-Reformation” (Braudel, 2001, II, p. 26). The term Catholic Reform is, in our view, the most adequate because it is also terminologically separated from the Reformation, thus essentially separating the two processes ongoing in parallel in historiography. But one thing is for sure, we cannot place total confessionalization and the Catholic Reform as a process of rebuilding the Western Church within the framework of the first Christian representations. According to the Holy Apostle and Evangelist Luke, who says that the first members of the Christian community

“...devoted themselves to the apostles' teaching and the fellowship, to the breaking of bread and the prayers [...] And day by day, attending the temple together and breaking bread in their homes, they received their food with glad and generous hearts, praising God and having favor with all the people. And the Lord added to their number day by day those who were being saved.” (Acts I, pp. 42, 46–47; Bible, 2005, p. 1030).

Reform: Between internal renewal and political action

Researchers today are observing the roots of the Catholic Reform in even more distant past, at a time when the thought began to ripen that the Roman Catholic Church was in crisis, spiritually and organizationally. This ecclesiastical transformation was most noticeably felt in Switzerland, as early as the early 16th century, despite the problems of the church, the lack of education of the clergy and the lack of spirituality in general. This development of

the restoration of the church was influenced by a movement created much earlier, known as *Devotio Moderna*, whose definition has remained a subject of debate to this day. *Devotio Moderna* was a process of spiritual movement that emerged in Catholicism that focused on spiritual renewal, restoring the simplicity of faith, morality and values of early Christianity. One of the initiators of this movement was Gerard Groot (Gerard Groot, 1340–1384), a Dutch priest and preacher (Vauchez, 1991, p. 523). He publicly preached that spiritual persons did not marry, pointing to other impermissible acts in the church, so that he was joined by a number of priests, forming the *Devotio Moderna* group (Vauchez, 1991, p. 523; Weiss, 2005, p. 23). The practices of the initiators of the *new piety* and their methodology of prayer in the self-presentation of biblical scenes from the life of Christ strongly influenced 16th-century Christian meditation. In this technique of prayer and meditation, Loyola found the sources for his *Spiritual Exercises*, which were also implemented in Jesuit pedagogy. One of Groot's most famous followers was Florentius Radwin († 1400), in whose house the first community made from *Devotio Moderna* brethren was formed. The spiritual life of the followers of *Devotio Moderna* was marked by inner purity and frequent practice of short spiritual meditations. The emergence of the movement fell during the development of Christian humanism and the emergence of German mysticism, whose representatives promoted a personal relationship with God. *Devotio Moderna* propagated the same practice of meditation and instructed believers on their individual attitude to religion and faith. Some try to connect this spiritual approach with the later emergence of Reformation ideas, but their influence was most prevalent in the Netherlands, and Erasmus formed his own in that spirit (Vauchez, 1991, pp. 523–524). The followers of *Devotio Moderna* introduced methodical prayer into spirituality, which implied continuous prayer exercises in accordance with the spiritual reflection elements recommended by Groot. The *Devotio Moderna* community embraced the concept of believers' projection into biblical life by Ludolf von Sachsen (Ludolf von Sachsen, 1300–1378), who presented it in the 1374 work *Life of Christ*. The methodical approach to prayer meditations imposed by members of the movement found fertile ground both with the priests of the Roman Catholic Church and the Reformers. Their prayer meditation manuals played a leading role in European spiritual circles until the time of the Reformation (Weiss, 2005, pp. 23–24).

If we go back to the time of the Reformation, we will see that the Roman Catholic Church found itself in the greatest existential crisis, caused by the disintegration of Western Christianity and the collapse of the functioning of its whole being. The crisis spread to much of Europe in the 16th century and threatened to invade Italy as well. Pope Paul III (Paul III, 1539–1549) was forced to convene a council in Trent in 1545 that would work until 1563 and whose work was problematic at least, interrupted, and challenged. In difficult circumstances, the Council reached conclusions that became the pillar of the anti-Protestant policy of the Roman Church and initiated reform within the church that would also result in positive tendencies. The Council recognized and took measures to eliminate the weaknesses that were reflected in the discipline, morality, and ecclesiastical order itself, it tried to advance the education and training of the clergy, to which the Jesuits would contribute (Weiss, 2005, pp. 46–47). One of the problems of the Council of Trent was that it met with a delay of twenty years, so that it was too late to achieve its basic goal – to unite the Western Church. The very organization of the Council and its legitimacy is illustrated by the fact that 85 Italian, 14 Spanish, 3 Portuguese and 3 Greek priests met at the meeting in early 1562.

Other nations, French, German, English, Dutch, Polish were represented by one priest (Delumeau, 1993, pp. 56–58). In addition to defining dogmatic issues, questions of sacred secrets, and establishing Roman catechism, an important measure against the Reformation ideas was reflected in the refinement of the so-called *list of banned books*. Such a policy had an impact on the freedom of thought but also on the development of science, because some of the most significant scientific achievements of the time were among the banned books. Censorship has been carried out consistently in places where the Roman Catholic Church has had influence over state organs. Any book had to be approved by an authorized church censor before printing. The decisions of the Council, both dogmatic and those concerning the technical issues and organization of the Roman Catholic Church, were confirmed by Pope Pius IV (Pius IV, 1559–1565), thus defining the so-called *Trident confession* (Harm, 2009, pp. 13–26; Venard, 1992, pp. 274–275). It was a confession that defined that “[...] the Holy Roman Catholic and Roman Church is the church of all churches”, and that the Pope is the vicar of Jesus Christ and heir of St. Peter. This is written in the bull of Pius IV of 18 November 1564 (Mirbt, 1911, p. 259). Jean Delumeau writes that the Council opposed the Bible as the only source, and the free questioning advocated by reformists, with the Bible which is illuminated from time to time by tradition, or rather by traditions, “[...] or testimonies of holy fathers and recognized councils, the court and the consent of the church” (Delumeau, 1993, p. 61). The Council sought to identify dogmatic issues that were essential to the survival of the Western Church. It confirmed the incongruity of sacred tradition and Scripture, defined seven sacred secrets, established recommendations for preaching and catechism. A very important provision was the mandatory residence of bishops and clergy in the territory entrusted to them for service. The Council denounced the lavish residences of the powerful clergy, ordered the observance of celibacy and the education of the clergy. In 1570, Pope Pius V (1566–1572) introduced a new missal, then the breviary, catechism and an improved version of the Bible (Harm, 2009, pp. 13–26; Venard, 1992, p. 275). But as much as Catholic historiography emphasizes the reform provisions of the Council of Trent, they were, in large part, substantially closer to the process of Counter-Reformation. Specific measures against heretics were implemented through a policy of terror, burning at the stake, persecution, confiscation of property, while the Jewish community was ghettoized in cities. Dogmatic reforms can be inferred from the Roman Catechism of 1566, issued on the basis of the conclusions of the Council of Trent and published by order of Pius V in the section on heretics, to be Counter-Reformational. Heretics, schismatics and apostates from the church were called the *plague* and compared to pagans who do not know what Christianity is (Mirbt, 1911, p. 263). The provisions of the Council of Trent were also felt in the South Slavic area, although the Reformation ideas had been abruptly stopped at an early date. The degree of religious intolerance was extremely high, and the combination of political action by the papacy and the repressive legal measures of the Habsburgs eliminated Protestants from many regions. Rudolf II (Rudolf II, 1576–1612) sought to implement the recommendations of the Council of Trent in the entire territory of the Empire, in support of which, on May 1, 1604, he confirmed 21 articles of the Hungarian Parliament by adding the 22nd article according to which the Roman Catholic religion was the only one allowed. This provision was met with resistance in Hungary, but it was approved in the majority Catholic Croatia and Slavonia. On July 5, 1604, the Parliament of Croatia and Slavonia welcomed the Emperor’s defense of the Roman Catholic religion and concluded: “[...] all heretics should be

banished". These conclusions were confirmed by the Emperor in Prague on January 16, 1608, together with the explicit one that only Roman Catholic religion was allowed in Croatia and Slavonia. Then, on February 25, the Parliament of Croatia and Slavonia promulgated the Emperor's decrees and they came into force (Petrić, 2005, p. 148). The strongest counter-reform measures were at work in the South Slavic region, best illustrated by the decree of Archduke Ferdinand II (Ferdinand II, 1619–1637) on the expulsion of Protestants from Istria, enacted in 1599 (Čutić Gorup, 2009, pp. 83–85).

A particular role in the Catholic Reform and the implementation of the papacy was played by certain orders of the Roman Catholic Church. Among them, the order of the Capuchins stood out, its members devoting themselves to poverty and missionary work, helping the believers and consolidating them in the belief that the Roman Catholic Church was the only one who could lead them. This expanded the papacy's policy of propaganda seeking to eliminate reform ideas from the space they considered their own. The Capuchins were created from the Franciscan Order and were formed in 1525 in Italy and confirmed in 1528 by Pope Clement VII (Clement VII, 1523–1534). The Order soon experienced a crisis as its leading person converted to Protestantism, but managed to sustain itself and become a very important lever of Catholic Reform (Venard, 1992, pp. 291–292; Weiss, 2005, p. 79). One of the main drivers of the renewal of Catholicism was the Jesuit Order, which gave Catholic Reform a crucial impetus. This papal army operated throughout Europe as well as in the countries of the so-called New World, seeking to suppress Protestantism in every way and to consolidate and spread Catholicism. Due to their aggressiveness and influence on political circumstances, many parts of Europe were not available to them for open action (Ireland, England, German Protestant territories), so they secretly worked to restore Catholicism there. The Jesuits early began to act as preachers and missionaries in all parts of the world, transforming the indigenous population, spreading the influence of the papacy in cohabitation with Catholic states and rulers (Delumeau, 2013, pp. 81–88; Häberlein, 2006, p. 102; Venard, 1992, pp. 289–290; Vocolka, 2010, pp. 421–422; Weiss, 2005, pp. 75–78). The Catholic women's monastic congregation of the Ursulines, founded in Italy in 1535, also supported the Catholic Reform. The founder of the Holy Ursula Society is Angela Merici (Angela Merici, 1474–1540), who also wrote the statute of the organization (Weiss, 2005, p. 82). The Ursulines' main activity was the establishment of schools for young Catholic girls in which they were educated in the spirit of Catholicism and papal politics. Pope Paul III (Paul III, 1534–1549) endorsed the statute of the Order in 1544, and the activity of Ursulines attracted the attention of Carlo Borromeo (1538–1584), and he extended their activity to the whole of Italy. The Order would extend its core activity, Catholic education, to the entire Catholic space, contributing to the educational reform of the Roman Catholic Church. This created an army of young intellectuals who continued to promote the Roman Catholic Church's policies in many circles of society (Venard, 1992, pp. 292–293).

When it came to national piety, the Roman Catholic Church, during the Middle Ages, had no interest in manifesting individual piety, and such a condition found the believers in a time of reformation, when they found themselves on a road that could take them to a new church or keep them in the old one. At the time of reform, the Church sought to persuade the believers to remain in the ancestral faith, confirmed through the seven sacred mysteries and with the obligatory mediation of the priests between the believers and God. Believers expected priests to live in celibacy, to be unmarried, but the reality was

the opposite, especially in Switzerland and Wales (Collins, 2004, p. 325; Lebren, 2002, pp. 69–81; Venard, 1992, p. 303–304). After the Council of Trent, ideas emerged in the church to accept a certain form of collective piety, all under the pressure of reformist ideas. The mass did not allow 16th-century believers the ceremony of collective piety; the rite still remained in the domain of individual prayers. When it comes to the sacred secrets of confession and communion, the Roman Catholic Church, in the period of the Reform, sought to spiritually elevate this ceremony and instruct the believers to commit themselves to confession and communion at least once a year. According to the instructions given by Carlo Borromeo, the confession is given special attention and it is individual, the priest and the believer are alone, and this is where the act of repentance and forgiveness is performed in the silence of the confession (Venard, 1992, pp. 304–306).

The Catholic Reform had its reflections on the cultural plane as well, it found its cultural expression through the late humanism and the creativity of the Baroque. In art and architecture this was manifested through special forms as well as new forms of musical and theatrical creativity. When it comes to science, theology, history, literature and astronomy developed, which also influenced the implementation of the new calendar in 1582 (Elezović, 2015, pp. 93–104; Weiss, 2005, pp. 163–166). In doing so, the Reform entered all social fields, pursuing an aggressive religious and political program of the papacy, which lacked understanding for tolerance and dialogue with Protestant communities.

An important element of political action was the diplomatic action of Rome through the network of its nunciatures that spread to European countries in the 16th century. The Apostolic Nunciature in Switzerland (as the area where two of the three major directions of the Reformation developed) was established at the beginning of the 16th century. It is known that the Nuncio in the Confederation was entrusted primarily with political tasks, such as military capitulation and recruitment of mercenaries. After the Council of Trent, the Nuncio was given new tasks, directed in the spirit of Counter-Reformation and Catholic Reform measures. The most famous Nuncio in the Confederation was Carlo Borromeo, who fought against reformational ideas and witchcraft in the cantons by burning “offenders” at the stake. His main political action was reflected in the formation of the so-called Borromeian League of Catholic Cantons, the main force for the fight against Protestantism in this area (Delgado-Ries, 2010).

The Catholic Counter-Reformation has yielded some results in terms of bringing religion and politics together. One of them is the victory achieved by the united Christian fleet at Lepanto in 1571. It halted the advancement of the Ottomans in the Mediterranean and defined the spheres of interest that persisted for the next several centuries (Kocić, 2010, pp. 243–265). The victories achieved by Ferdinand II, as well as the rulers of other Catholic states, gave the Catholic Church a new impetus that had a special impact on artistic creativity, which, in turn, was to serve to strengthen Vatican’s political influence. Folk piety was favored to discourage subjects from switching to the Reformed faith, while the worship of patron saints and relics was especially supported for this purpose, while encouraging believers to make pilgrimages to the Holy Land was considered favorable. From Rome, religious zeal soon moved to France, where the Oratory was established in 1611, in line with the Rome Oratory, founded in 1564. As some historians have pointed out, their purpose was precisely to “revitalize piety within the Catholic Reformation” (Mosse 1970, p. 183).

The pontificate of Pope Urban VIII (1623–1644) represents the culmination of the Triumphant Rome (Roma Triumphans), but also the beginning of the end of the great rise of the Catholic Reform. Ever since his election, Pope Urban VIII recognized the Sacred Congregation for the Propagation of the Faith (Sacra Congregatio de Propaganda Fide), established in 1622, as a convenient means of strengthening the Catholic faith. He expanded its competencies in 1627 when a missionary training college was established, which gained prominence in the religious program of strengthening the Catholic faith since then. In his political program, the pope also recognized the great importance of arts, distinguishing himself as the patron saint of sculptor Gian Lorenzo Bernini (1598–1680) and architect Francesco Borromini (1599–1667). Urban VIII was first and foremost the absolute ruler of the Papal State, corroded by nepotism, which became especially pronounced during the pontificate of his successor Innocent X (Innocent X, 1644–1665) (Mosse, 1970, p. 187). Despite efforts to rehabilitate the true faith of Christ, a great blow to the papacy was inflicted by the Peace of Westphalia in 1648, which the same pope claimed was signed despite canon law, all councils and concordats (Mosse, 1970, p. 186). That peace officially recognized the existence of reformed churches in certain parts of Europe, with which the papacy had to be reconciled in the future.

Conclusion

The original period of the internal spiritual renewal of the Roman Catholic Church goes back to a time well before the Reformation and has certain specificities and essential differences from the later Counter-Reformation. The first attempts at reform were not reflected in repressive measures, but in efforts to transform the church from within and to overcome the weaknesses that eroded its being. Under Catholic Reform, today's historiography implies a period of change in the Roman Catholic Church in the 16th and 17th centuries, a time of reform that was intended to counter the consequences of the Reformation. The Catholic Reform is seen as a separate process from Counter-Reformation even though it happened in one and the same time frame. Counter-Reformation used repressive measures in the foreground, but the actors were in many cases the same people considered to be the main figures of the Catholic Reform. It is a dichotomy of two processes that run in parallel, and whose boundary lines often disappear. Essentially, the papacy initiated the reform by all political means. Its reform, as much as it tended to boil down to internal renewal, turned into a symbiosis of religion and politics in which other discourse dominated. Through various levers of power closer to political action than internal renewal and reorganization, the Roman Catholic Church sought to consolidate and protect itself from the further dissolution and spread of Protestantism. Its diplomatic actions through nunciatures and the actions of the church orders can be compared to agile diplomatic engagements. The measures of censorship and destruction of banned books have resulted in hindering the development of scientific thought. Despite all attempts to reform through internal spiritual and organizational renewal, it has permeated itself with the political repercussions of Counter-Reformation. It can therefore be interpreted as the first process that essentially contained a symbiotic relationship of discourse between religion and politics in the history of the early modern era.

REFERENCES/ ЛИТЕРАТУРА

- Baier, W. (1987). Ludolf von Sachsen. In: *Neue Deutsche Biographie* 15, p. 300. Available at <https://www.deutsche-biographie.de/sfz54651.html#ndbcontent>
- Bible Scriptures of the Old and the New Testament* (2005). Šabac: Glas crkve [In Serbian]
- Borisonik, H. (2015). Notes on the Dispute Between Catholicism and Protestantism, *Politikologija religije* 9 (1), 109–124.
- Braudel, F. (2001). *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II, vol. I-II*. Beograd: Geopoetika [In Serbian]
- Chadwick, O. (1986). *History of the Church, the Reformation*. Novi Sad: Dobra vest [In Serbian]
- Collison, P. (2004). *The Church of the Middle Ages and its Reformation (1400–1600)*. In: J. McManners (ed.) *The Oxford History of Christianity* (pp. 307–351). Beograd: Clio [In Serbian].
- Ćutić Gorup, M. (2009). Decree of Archduke Ferdinand II Regarding Banishment of Protestants in 1599. *Croatica Christiana periodica* 33 (63), 77–85 [In Croatian]
- Delumeau, J. (1993). *Catholicism between Luther and Walter*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića [In Serbian]
- Delumeau, J. (2013). *Une histoire du monde aux temps modernes*. Paris: Bibliothèque historique Larousse
- Delgado, M. – Ries, M. (eds.) (2010). *Karl Borromäus und die katholische Reform: Akten des Freiburger Symposiums zur 400. Wiederkehr der Heiligsprechung des Schutzpatrons des katholischen Schweiz*. Fribourg: Academic Press
- Difendorf, B. – Reinburg, V. (2002). Catholic reform and religious coexistence. In: M. Holt (ed.), *Renaissance and Reformation France 1500–1648* (pp. 176–201). Oxford: University Press
- Dürr, R. (2006). Seit 1517: Religion und Politik. In: A. Völker-Rasor (ed.), *Frühe Neuzeit* (pp 11–34). München: Oldenburg Verlag
- Elezović, D. (2015), The Context Of Late Humanism, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 45 (3), 93–104. [doi:10.5937/zrffp45-9244](https://doi.org/10.5937/zrffp45-9244)
- Harm, K. (2009). Tridentischer Katholizismus – Katholizismus nah dem Konzil von Trient, *Schweizerische Zeitschrift für Religions und Kulturgeschichte*, 103, 13–26
- Häberlein, M. (2006). Nach 1609: Frei Meere als Aktionsfeld. In: A. Völker-Rasor (ed.) *Frühe Neuzeit* (pp. 87–106). München: Oldenbourg Verlag
- Jedin, H. (1946). *Katholische Reformation oder Gegenreformation? Ein Versuch zur Klärung der Begriffe nebst einer Jubiläumsbetrachtung über das Trienter Konzil*. Luzern: Josef Stocker.
- Kocić, M (2010). Battle of Lepanto as a Turning-point of Relations on the Mediterranean. *Istorijski časopis*, 49, 243–266 [In Serbian]
- Lebrun, C. F. (2002). *Reforms: Commitment to faith within the community and personal piety*. In: Aries, P. – Duby, G. (eds.) *History of private life* (pp. 67–99). Beograd: Clio [In Serbian]
- Leonard, E. (2002). *General History of Protestantism*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića [In Serbian]
- Maurenbrecher, W. (1880). *Geschichte der Katolischen Reformation*. Nördlingen: C. H. Beck.

- Mirbt, C. (1911). *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus*. Tübingen: Mohr
- Mosse G. L. (1970). Changes in Religious Thought. In: J. P. Cooper (ed.) *The New Cambridge Modern History IV: The Decline of Spain and the Thirty Years War, 1609–48/59*, (pp. 169–202). Cambridge: Cambridge University Press
- Petrić, H. (2005). On Catholic Restoration and Education in Territories of Senj, Modruš and Zagreb Diocese in the Seventeenth Century. *Podravina*, 4 (8), 147–166 [In Croatian]
- Petrić, H. (2006). Catholic Restoration and Confessional Tolerances/Intolerances in the Broader Region of Triplex Confinium up to 1630's: The Example of the Town of Koprivnica. *Croatica Christiana periodica*, 30 (57), 55–63 [In Croatian]
- Reinhardt, W. (2006). Konfessionalisierung, In: A. Völker-Rasor (ed.) *Frühe Neuzeit* (pp. 299–303). München: Oldenbourg Verlag.
- Samardžić, N. (2001). *Carlo V*. Beograd: JP Službeni list SRJ [In Serbian].
- Schulze, W. (1993). Von den großen Anfängen des neuen Welttheaters. Entwicklungen, neuere Ansätze und Aufgaben der Frühneuzeitforschung. *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, 44, 3–18
- Vauchez, A. (1991). Heiligung in der römischen Kirche. In: M. Mollat (ed.) *Die Zeit der Zerreißproben (1274–1449)* (pp. 517–564). Freiburg – Basel – Wien: Herder
- Venard, M. (1992). Die Katholische Kirche, In: M. Venard (ed.) *Die Geschichte des Christentums, Religion – Politik – Kultur. Die Zeit der Konfessionen (1530–1620/30)* (pp. 239–308). Freiburg – Basel – Wien: Herder
- Vocelka, K (2010). *Geschichte der Neuzeit: 1500–1918*. Wien – Köln – Weimar: Böhlau
- Weiss, D. (2005). *Katholische Reform und Gegenreformation: ein Überblick*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Winkelbauer, Th. (2003). Der zusammengesetzte Staat der Habsburger in Mitteleuropa. In: H. Wolfram (ed.). *Österreichische Geschichte 1522–1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*, (pp. 25–31). Wien: Ueberreuter